

Gammal tro i Lerbäcksbygden. Upptecknat av Ruben Carlsson.

Djur.

Fårens märkning.

Fåren gick förr i tiden vilt ute i skogen under sommartiden på gemensamt bete. Man hade dem i kull från flera byar. Då måste de märkas på något sätt för att man på höstarna skulle veta vem som var ägare till dem. I Snavlunda klippte man dem i öronen. Ett eller flera klipp så att man kunde skilja dem. Ett annat sätt var att ha små klavar på dem med vidhängande bricka där ägarens initialer eller bomärke fanns. De var då oftast flera än när de släpptes ut på våren. De kunde också ha decimerats av varg eller björn.

Kreaturens trivsel.

För kreaturens trivsel och för att elaka människor inte skulle kunna skicka in något trolltyg i ladugården borrhades hål i trösklarna. I dessa nedlades sedan nålar, sylspett, knivsuddar, kvicksilver, tibast, vänderot och i något fall en orm. Sedan täpptes hålen till med träpluggar.

För skydd på betet.

Till skydd för kreaturen mot onda makter under sommarens vallgång vidtogs många försiktighetsmått. Det var brukligt att lägga stål, en kniv eller sax vid ladugårdströskeln så att djuren fick kliva över det när de första gången gick ut och släpptes på vall.

Man kunde också göra en lunta av linnetrasor, svavel, torkad fårgödsel (tillvaratagen en skärtorsdagsmorgon), tibast eller vänderot. Detta skulle sedan tändas på och placeras vid tröskeln utanför ladugården så att kreaturen måste över elden då de första valldagen släpptes fria.

För djurens hemgång.

För att djuren skulle komma hem på kvällarna från vallgången brukades intill sen tid att om vårarna gå upp på stugans tak och av skorstenen taga partiklar och mata djuren med detta. Det var dock viktigt att inte taga för mycket för då kunde det hända att djuren inte ville gå ut.

Djurskrock

Om det droppade från kyrktaket på kyndelsmässodagen d.v.s. lenade på snön blev det ett gott mjölkår.

När ett bås i ladugården var tomt kastade man en påk eller något annat där för det fick inte vara tomt.

Ett ofärdigt djur botades med att fördes ut på en gräsvall. Där skars en grästuva upp omkring den onda foten. Tovnan hängdes upp på en gårdsgårdsstör till den torkade och föll ner. Då var djuret friskt.

Om kreaturen blev sjuka brukade man bota dem genom att ta lite krut och lägga det på en brädlapp på djurets rygg och tända på. Många sjukdomar botades med krut sades det.

Mot sommarsjukan kunde man koka ek och björklöv och ge djuren spadet. Kärnmjolk var också bra. Om man kunde ge dem lite av den urin de avgav, så var det allra säkraste botemedlet. Det gick dock bara att bota dem en gång med den behandlingen.

Kreaturen kunde råka ut för trolltyg ibland. Kom de inte hem så var det något fel. Ibland kunde de vara bergtagna eller förvillade på annat sätt. Vid Bygget i Lerbäck kom en häst ej hem från betet. Det var i en hage ner mot en göl man hittade hästen. Han gick runt några videbuskar i form av en åtta. Det hade gått ett helt dygn innan man hittade honom. Det såg ut som han hade gått denna åtta hela tiden. Marken där var djupt upptrampad.

Trollkäringar förr i tiden kunde mjölka andras kor på långt håll. En sådan fanns vid torpet Sörbo under Vissboda. Hon brukade sitta på gödselstacken i Sörbo och mjölka. Den mjolk hon fick i byttan kom från kor i ladugårdar långt borta.

Vid slakt kastade man bort *olycksrera* som var benämningen på ett par flikar på hjärtat. De fick ej användas.

Slakt måste alltid utföras vid nymåne.

Grishämtning förr.

Man skulle vid Lilla Axjötorp hämta en spädgris från Nyckelhult i en korg hängande på en stör mellan sig. Gumman där såg att de vänt stören med toppändan före då de skulle gå. Det var inte bra. Det kunde betyda olycka och otur med grisen. Karlarna fick sätta ner korgen och vända stören med rotändan före.

Grävlingen.

Det troddes att han när han skulle in för vintersömn rullade ihop ett så kallat ormbleck för att ha mat under vintern. Rullarna var en för varje dag utom två för juldagen.

Man trodde också att den fick tre kullar ungar om året. Den första kom så tidigt att de frös ihjäl. Den andra kullen åts upp av myggen. Det var bara den tredje kullen som klarade sig.

Göken.

Om man härmade göken så spydde han blod. Det var en sorts mögel på blad som liknade blod vilket gav upphov till denna tro. Det kallades i folkmun för ”gökblod”

När göken gal på bar kvist blir det många oäkta barn.

Mycket betydde åt vilket håll man först hörde göken. Norrgök = sorggök. Södergök = dödergök (även smörgök eller sörgök). Östergök = tröstergök. Västergök = bästegök.

Göken slutade gala när han såg den första *hösåtan*.

Kråkan.

I mars återkom en del kråkor de så kallade *marskråkorna*. Man sade att om en kråka kunde fångas någon annan månad så duger den att äta. Ett bra sätt var att strö salt på stjärten då de satt på marken.

Höns

För att inte höken skulle ta hönsen då de släpptes ut om våren drog man dem genom en koklave. När detta var gjort tordes ej höken slå hönsen ty de syntes då lika stora som korna för honom.

För att räven inte skulle ta hönsen lade man ut järnskrot av diverse slag där hönerna gick.

Tur och otur.

Att möta en katt i dörren var ett lyckosamt tecken men sprang en svart katt över vägen betydde det olycka. Likaså om den svarta kom fram till husen. Bäst var i båda fallen att spotta tre gånger på en jordfast sten.

Otur i jakt och fiske fick man om man mötte gamla gummor. Också om man glömt något och måste vända hem. Vid fiske fick man se till att inget redskap togs in i stugan innan avfärden. Man fick heller inte göra sig någon brådska. Man skulle spotta på betet och säga ”*tvi abborrsnok köm å nappa på min krok*”.

Skabb hos boskap.

Sådant skulle botas med rödleka som plockades med blommor och blad som plockades mellan midsommar och Persmäss. Örten torkades och kokades och med de vatten den kokas i tvättades boskapen.

Ko med trollskott.

Ett torparfolk i Norra Lerbäck intill gränsen till Viby fick en gång en sjuk ko. Hon hade fått trollskott. Man sände bud till veterinär Dalkvist i Hallsberg om han trodde sig kunna bota detta. Han lovade att komma och göra sitt bästa. När han kom såg han genast att kon var för stinn. Husfolket hade den i en liten hage och ledde runt den så gott de kunde. Dalkvist satte in en sond i kon så den myckna gasen

strömmade ut. Sedan repade han eld på en tändsticka och höll intill. Det blev en lång blå låga som slog ut från kon. De vettskrämda människorna sprang ifrån alltsammans. De såg veterinären som en trollkarl som kunde utdriva onda makter ditsatta av leda människor. Det var sedan knappt att han kom till tals med dem så han fick ett handfat med vatten att tvätta sig i och få betalt för sitt arbete.

Koaffär med *viderivång*.

Viderivång var en buske med små runda blad som bl.a. växte i Multnamossen mellan Bråten och Multna. Det berättades om en person från Stenbacksfors som när han ämnade sälja en ko alltid gick och hämtade en kvist av *Viderivång* först. Denna kvist flätade han i vejetaget (grimman som han ledde kon med). Detta skulle ske på midsommardagen före klockan tolv. Om man så gjorde gick det bra med koaffären.

Ladugårdarna

Ladugården där djuren förr var nästan alltid nedgrävda till en del i jorden. Detta för att det inte skulle vara dragit och kallt. Höladan var oftast som ett loft över djuren. Detta enligt finsk bebyggelse. Fönster var det dåligt med och vintertid var det mest mörkt hela dagarna i de små ladugårdarna.

Blå Skrivbok 15 renskriven av Ingvar Björck 2019-12-20